

اِصْحٰر

مركز الحوار السوري
Syrian Dialogue Center

“Beşar Esad” kompleksinin üstesinden gelmek için yapılan genel müzakereler ve ulusal dönüşüm projesinin yokluğunun tehlikeleri

DURUM DEĞERLENDİRME ARAŞTIRMASI

15 Zulkade 1438 H - 7 Ağustos 2017 M

Contents

UYGULAMA ÖZETİ:	2
ÖNSÖZ:	3
BİRİNCİ EKSEN - POZİSYON DEĞERLENDİRME BELGESİNİN SUNUMU	4
BİRİNCİ – ŞAM’DA YÖNETİM DENKLEMİNİN JEOPOLİTİK BOYUTLARI:	5
İKİNCİ – REJİMİN REHABİLİTASYONUyla “BEŞŞAR ESED DÜĞÜMÜNÜ” AŞMA GİRİŞİMLERİ.....	5
ÜÇÜNCÜ – REJİMİN HATALARI VE BOZULMAYA DEVAM ETMESİ NETİCESİNDE REHABİLİTASYON ÇABALARININ BAŞARISIZLIĞI.....	6
DÖRDÜNCÜ – NÜFUZ BÖLGELERİNİ PAYLAŞARAK “BEŞŞAR ESED DÜĞÜMÜNÜ” AŞMA GİRİŞİMLERİ.....	6
BEŞİNCİ – REJİMİ DÜŞÜRMEK İÇİN ULUSAL STRATEJİ	7
İKİNCİ EKSEN – KATILIMCILARIN MÜDAHALELERİ(GÖRÜŞ BİLDİRİMLERİ) VE YORUMLARI	8
BİRİNCİ – BEŞŞAR ESAD “SORUNUNUN” TANIMI	8
<i>BEŞŞAR ESED’İN “GÖREVİ”:</i>	8
<i>“ BEŞŞAR ESED DÜĞÜMÜ” YEREL MİDİR YOKSA ULUSLARARASI SORUNUN BİR PARÇASI MIDIR?</i>	9
<i>“ESED SORUNUNDA “ GÜVENLİK VE ASKERİ BOYUT:</i>	9
<i>“ESED SORUNUNUN “ BİLEŞENLERİ:</i>	9
<i>“ESED SORUNUNUN “ AŞILMASI TASAVVUR EDİLEMEZ:</i>	10
<i>“ESED SORUNUNUN “ RİSKLERİ:</i>	10
İKİNCİ - BEŞŞAR ESED “SORUNUNUN” SEBEPLERİ:	11
<i>“BEŞŞAR ESED SORUNUNUN” ANA SEBEBİ DEVRİM GÜÇLERİNİN DURUMUNUN YOZLAŞMASIDIR (İÇ SEBEPLER):</i>	11
<i>“BEŞŞAR ESED SORUNUNUN” SEBEPLERİNDEN BİRİ OLARAK BÖLGELSEL VE ULUSLARARASI POLİTİKALAR (DIŞ SEBEPLER):</i>	12
<i>“BEŞŞAR ESED SORUNUYLA” BAŞA ÇIKMA GENEL ARAÇ VE GEREÇLERİ:</i>	13
<i>“BEŞŞAR ESED SORUNUYLA” BAŞA ÇIKMA ÖZEL ARAÇ VE GEREÇLERİ:</i>	15
<i>“BEŞŞAR ESED SORUNUNUN” ÇÖZÜMÜ:</i>	16
ÜÇÜNCÜ EKSEN - STRATEJİ UZMANININ KATILIMCILARIN MÜDAHALELERİNE YORUMU:	17
BİRİNCİ – “ BEŞŞAR ESED SORUNUNU” TANIMLA PROBLEMİNİ DAİR YORUM:	17
İKİNCİ – “ BEŞŞAR ESED SORUNUNUN” SEBEPLERİ KONUSUNDA YORUM:.....	18
ÜÇÜNCÜ - “ BEŞŞAR ESED SORUNUNUN” ÇÖZÜMÜ KONUSUNDA YORUM:.....	18

UYGULAMA ÖZETİ:

Ülkelerin önünde en önemli sorunlardan biri olan ve Suriye’de siyasi çözüme ulaşılması gereken “Beşşar Esed Dügümü” bulunmaktadır. Bu, siyasi çözümden bahsetmenin başlaması ve 1. Cenevre beyannamenin yayınlanmasından sonra ortaya çıkmıştır. Toplantı sona erdikten sonra beyannameyi imzalayan ülkelerden bir kısmı beyannamenin Esed’in kaderinden bahsetmediği yorumunda bulunurken diğer kısım beyannamenin uygulaması Esed’in ayrılması ve Suriye’nin geleceğinde onun bir rolü kalmadığı anlamına geldiği yorumunda bulunmuştur.

“Esed’in kaderi” konusu devletin merkezîyetçiliğiyle, yönetim sistemleri ve yönetim ile bağlantılı çok daha karmaşık bir gerçek olup müstakbel Suriye devletinin sorumluluğunu üstlenecek olan, fonla/parayla ilgili jeopolitik, diplomatik ve askeri boyutlar etkilemektedir, rejimin bağlantı kurmaya çalıştığı coğrafi ve toplumsal eksenleri ortaya çıkarmaktadır. Suriye diyalog merkezi Strategy Watch (stratejik izleme) ile işbirliği yaparak 15 Zulkade 1438H - 7 Ağustos 2017M pazartesi günü İstanbul’da “Beşşar Esed düğümü: mevcut gelişmeler ve rejimin çökme olanaklarının artmasında etkileri” isimli bir seminer düzenledi.

Bu rapor en bariz konuları, strateji uzmanının konuyla ilgili durumu değerlendirme belgesiyle ortaya koyduğu veya katılımcıların konuya dahil olarak öne sürdüğü fikirleri açıklayarak seminerin takip ettiği yolu beyan etmektedir.

Rapor üç eksen kapsamaktadır: Birinci eksen strateji uzmanının sunduğu durum değerlendirme belgesini arz etmektedir. Başında Şam’da yönetim denkleminin jeopolitik boyutlarından bahsetmektedir. Sonra rejimi rehabilite etmek için uluslararası çabalar ortaya konulmuştur ki bu şu iki duruma dayanmaktadır: Birincisi: Uluslararası tutumların Esed’in gitmesi konusunda gevşek davranması. İkincisi: Rejimi rehabilite etme girişimlerinde bulunulması. Bunun sonrasında rejimin erimesi ve çeşitli askeri, güvenlik ve ekonomi alanlarında otoritesini yok olması sebebiyle bu girişimlerin başarısız olduğu teyit edilmiştir. Bundan sonra Beşşar Esed’in kaderinin görüşmeler masasından saha planına taşıyan ulusal stratejik bir öneri sunarak belge sonlandırılmış olup prosedürler ve gereçler silsilesini kapsamaktadır.

İkinci eksen katılımcıların müdahaleleri raporu olarak özetlenmektedir ve üç ana başlık altında gelmektedir:

Birinci: “Beşşar Esed Sorununun” tanımı. Çok sayıda katılımcı bu nokta üzerinde yoğunlaşmıştır. Bazıları sorunun onun göreviyle bağlantılı olduğu görüşünderken bazıları askeri ve güvenlik boyuta işaret etmiş diğer bir kesim de bölgesel ve uluslararası durumun bir parçası addetmiştir.

İkinci: “Beşşar Esed sorununun” sebepleri; Devrim güçlerinin yetersiz olup rejime uygun bir alternatif bulamamasını sebep gösterirken bazıları da sorunun çözümünü zorlaştıran dış sebepler olarak bölgesel ve uluslararası politikalara işaret etmiştir.

Üçüncü: “Beşşar Esed Sorununun” çözümü. Katılımcılar bu konudasonunla başa çıkmak için genel araç ve gereçler önerisi düzleminde veya sorunu çözmek yada onunla başa çıkmak için özel araç ve gereçlerin önerilmesi düzleminde açıklamalarda bulundu.

Son olarak üçüncü eksen yukarıda bahsi geçen müdahalelerin başlıklarına göre sıralanmış olmak üzere müdahalelere dair strateji uzmanının yorumlarını bir araya getirmektedir.

ÖNSÖZ:

Şanlı Suriye devrimi başladıktan sonra halktan “ rejimi düşürme şiarıyla ayaklandı, özellikle rejimin simgesi olarak gördükleri rejim lideri Beşar Esed’i düşürmek için... Bu istek devrimin ilerlemesi ve rejimin işlediği suçların artmasıyla devrim vizyonundan, misakından ve belgelerinden bir belge olarak neredeyse vazgeçilemez ana parametrelerden olmuştur. Bunun mukabilinde rejim ve destekçileri “Beşar Esed’in kaderini görüşmeye kapalı kırmızı çizgi olarak kabul etmiştir.

Bu uyumsuzluk devletlerin pozisyonu içinde geçerlidir: Medya alanında “ Suriye Halkının Dostları” olarak isimlendirilen ülkeler “ Suriyede Beşar Esed’in geleceği olmadığını “ ve siyasi çözüm için her hangi bir şekilde iktidardan vazgeçmesinin zorunlu olduğunu” beyan ederken rejimi destekleyen ülkelere özellikle “ Rusya ve İran” pratikte bunu reddediyor, Esed’in yasal lider olduğunu kabul ediyor ve kaderinin görüşmeye açık bir konu olmadığını belirtiyorlar¹.

Bunun için “Beşar Esed Sorunu” “Suriye mücadelesine” dahil olan devlet arasındaki anlaşmazlık noktalarından en önemlisini teşkil etmektedir. Bu nokta pamuk ipliğine bağlı herhangi bir konsensüsü takiben işlerin ilk konuma getirebilecek bir düzleme taşmıştır. Belki de bunun en iyi kanıtı 2012 yılı 1. Cenevre beyannameyi imzalandıktan sonra imzalayan devletlerin bu beyannameyi yorumlamadaki çelişkileridir.

Her iki taraftan – Esed’in kalmasını destekleyen ve onu reddeden - uluslararası fırkalar son dönemde bu “sorunu” mümkün olan en büyük kazancı elde etmek için pazarlık aracı olarak kullanıyor; bu kapsamda ve bu mesele hakkında her ilgili ülkenin açıklaması birbirinden farklılık gösteriyor; bu ülkeler devrim talepleriyle ilgili olmadığı gibi Beşar’ın kaderiyle de ilgili değildir. Bilakis hali hazırdaki çapalarının amacı nüfuz alanlarını paylaşmak, ülkenin servetinde ve yeniden imarı sözleşmelerinde pay elde etmek konularına ulaşmak amacıyla Beşar Esed düğümünü aşmaya yoğunlaşmaktadır.

Bunu için, uluslararası diplomasinin tıkanmasında temel sebep olarak kabul edilmesi gerekçesiyle “Beşar Esed Düğümü” veya “ Beşar Sorunu” olarak isimlendirilen meseleyle ışık tutmak için Suriye diyalog merkezi Strategy Watch (stratejik izleme) ile işbirliği yaparak 15 Zulkade 1438H - 7 Ağustos 2017M pazartesi günü İstanbul’da “Beşar Esed düğümü: mevcut gelişmeler ve rejimin çökertme olanaklarının artmasında etkileri” isimli bir seminer düzenledi.

Seminerin amacı bu sorunla başa çıkmak için devrim ve muhalefet güçlerinin uluslararası dönüşümleri ve akabinde gelenleri kullanmasıyla ilgili mevcut senaryoları ve devrimin suç rejiminin liderini yönetimden indirme konusunda en önemli hedeflerinden birini gerçekleştirecek olan ulusal özgürleşme ajandalar yoluyla bu sorunu uluslararası müzakere platformundan yerel alana taşımayı tartışmaktır.

¹ Esed’in yönetimde kalmasına yönelik Rusya’nın içinde bulunduğu bu değişmez konumu Esed’e sıkı sıkıya bağlı olmadığını gösteren Rus açıklamaların yapılmasına engel değildir ki bu bir siyasi manevra kapısı olarak açıklanmıştır.

Seminer iki oturum içermektedir: Her bir oturum strateji uzmanının sunumuyla başlamıştır, sonra katılımcılara müdahale (görüş bildirim) kapısı açılmış ve akabinde belge sahibinin son yorumu takip etmiştir.

Bu rapor değerli okuyucu seminer ve gerçekleşen tartışma ortamına taşımayı, buna itici sebepleri açıklama yoluyla yapılan faaliyetlerin genel kapsamını açıklamayı, önemini ve hedefini beyan etmeyi amaçlamıştır.

Bu objektif rapor sunum ve müdahalelerin (görüş bildirimlerinin) zaman sıralamasına bağlı kalmadan “Chatham House”² tabanını takip etme yoluyla hazırlanmıştır. Okuyucunun – mümkün olduğu ölçüde - içeriği anlamasına yardım etmek için sırlama ve nesnellik yoluyla düşünceleri sıralamak için nesnel bir taksim yapılmıştır.

Rapor üç eksen içermektedir: Birinci eksen Strategy Watch (stratejik izleme)’nin hazırladığı pozisyon değerlendirme belgesinin sunumu içermektedir, ikinci eksen diyalog seminerinde katılımcıların görüş bildirimlerini ve yorumlarına tahsis edilmiştir, üçüncü eksense görüş bildirimlerine dair strateji uzmanının yorumunu içermektedir.

BİRİNCİ EKSEN - POZİSYON DEĞERLENDİRME BELGESİNİN SUNUMU

Strategy Watch (stratejik izleme)’den strateji uzmanının “Beşar Esed Düşümünü” aşmak için uluslararası müzakereler ve “ulusal dönüşüm projesinin olmamasının riskleri”³ başlıklı pozisyon değerlendirme belgesi arz edildi. Belge konunun önemiyetini, özellikle “gerginliği düşürme” bölgelerinin inşası ve “Daeş” örgününün beklenen düşüşünden doğan boşluğun şemsiyesi altında aktör güçler Suriye’de nüfuz bölgelerini paylaşma anlaşmalarını yaptıktan sonra “Suriye sahnesinin “belirleyici aşamaya” geldiğini açıklayan önsözle başladı ve “Beşar Esed Düşümü” üzerinde yükselen Suriye’nin çatışma denklemindeki merkez nokta hakkında sorulan gerekli sorular eşlik etti.

Sonra belge “ Esed Düşümünü” coğrafi, toplumsal, zaman kapsamı, yönetim, emniyet ve askeri sistemleri yönünden boyutlarını araştırmak için jeopolitik, diplomatik ve askeri eksenlerini ele aldı. Buna ek olarak geçen aylarda hepsi başarısızlıkla sonuçlanan, rejimin rehabilitasyonu ve rejimle işbirliğini genişletmek yoluyla bu düşümü aşma girişimleri etüt edilmiştir. Bununla eş zamanlı olarak rejim siyasi, ekonomi, emniyet ve askeri planda hızlı bir çöküntü yaşamıştır. Bunun neticesinde aktör güçler geleneksel verileri aşan yeni bir yaklaşımı benimsemeye ve yönetimle muhalefet arasında çatışma sisteminin dışında muvafakatleri araştırmak yoluyla krizi çözme mekanizmalarını araştırmaya yönelmiştir.

Belge son bölümünde Cenevre ve Astana’da tökezleyen diplomasi damarlarının dışında ulusal dönüş programını benimseyen öneriyle, aktif devletlerin

² Chatham House” tabanıyla kastedilen: “Chatham House” tabanı kapsamında toplantı ve bir bölümü yapıldığında katılımcılar elde ettiği bilgileri kullanma özgürlüğü bulunmaktadır. Ancak okuyucu kişileri dikkate almaksızın diyalog kapsamına ve içeriğine yoğunlaştırmak için konuşmacının kimliği, aidiyeti veya başka herhangi bir kişinin kimliği açıklanmaz.

Bu taban hakkında geniş bilgi için Wikipedia, Chatham House tabanına bakınız.

³ Belgeyi yüklemek için: Suriye diyalog merkezi sitesinde

<http://www.sydialogue.org/files/Almodawlat.pdf> linkini ziyaret ediniz.

menfaatlerinin üstüne çıkacak, taksimat görüşmeleriyle başa çıkma yollarını araştırmaya dayanmaktadır.

BİRİNCİ – ŞAM’DA YÖNETİM DENKLEMİNİN JEOPOLİTİK BOYUTLARI:

Belgenin birinci bölümünde temel bileşenlere dayanan Şam’ın yönetim denkleminin jeopolitik boyutlarından bahsedilmiştir ki bu bileşenlerin en barizi şunlardır: zaman ve mekan bağlamına ve ulusal kimliğe ek olarak toplum sistemi, yönetim ve idare sistemleri, ayrıca bölgesel ve uluslararası güvenlik sistemleri. Sadece rejimin liderinin kaderini belirlemeye çalışmakla değil kapsamlı jeopolitik bakış açısıyla “Esed Düğümü” meselesiyle başa çıkılmasının gerekli olduğu vurgulanmıştır. Burada uzman devrim güçlerinin birleşmiş milletler kararlarına yoğunlaşan geleneksel potanın dışına çıkmasının gerekliliğine ve bunun alternatifi olarak pratik etki alanına intikal etmesi gerektiğine işaret etmiştir. Rejime karşı etkili alternatifler sunan ulusal dönüşüm planı benimsemelidir. “Beşşar Esed Düğümünde” fiili sorun muhalefetin parçalanması ve toplum bileşenleri ve kültür sistemleri ile alternatif sistem ilişkisini ve bölgede merkezin ilişkisini iyileştirecek ulusal bir hitabı oluşturmadaki başarısızlığı üzerinde yükselmektedir.

İKİNCİ – REJİMİN REHABİLİTASYONUyla “BEŞŞAR ESED DÜĞÜMÜNÜ” AŞMA GİRİŞİMLERİ

Belgenin ikinci bölümün başlangıcında ülkeleri Esed rejiminin işlediği suçlara karşı gevşek davranmaya iten sebeplere yer verilmiştir ki bunların en önemlisi: Şam’da ve Suriye’nin diğer şehirlerinde rejimin düşmesi durumunda ortaya çıkması muhtemel kaos endişesi ve otoritede ani boşluk vuku bulması durumunda emniyeti sağlayacak derece itimat edilecek siyasi ve askeri alternatiflerinin bulunmamasıdır. Bununla birlikte emniyet ve askeri liderlerin gönüllü çekilmelerini sağlayacak siyasi bir işleme başlama imkanının olmaması. Ayrıca sistemin çökmesi durumunda yönetimin İslamcıların eline geçmesi korkusu da bulunmaktadır, bazı bölgesel güçler bu durumu Beşşar ve rejiminden daha büyük bir felaket olarak görmektedir.

Bundan sonra belgede rejimin rehabilitasyonu için uluslararası çabalara yer verilmiştir ki bu çabalar iki meseleye dayanmaktadır:

Birinci: Esed’in gitmesi meselesinde uluslararası tutumlarda gevşeme: 2017 yılının başında batılı ülkelerin rejimin yapmış olduğu ihlalleri görmezden gelmeyi, işlemiş olduğu suçlardan ötürü yargılama tabi tutulmamasını böylece Rusya’nın işbirliğini çekmeyi ve köklü Suriye krizinin kilitlerini açmak için Rusya’yı orta bir çözüm yolunu kabul etmeye itmeyi içeren stratejiyi takip eden hızlı girişimlerine şahit olunmuştur.

İkinci: Rejimin rehabilitasyonu girişimlerinin yapılması: Bu istihbarat birimlerle yeniden bağlantı kurulması ve birden çok alanda askeri işbirliğinin aktifleştirilmesi yoluyla askeri açıdan yada Arap devletleri ligine yeniden dahil edilmesiyle birlikte bir çok girişimde bulunarak meşruiyetini yeniden tesis etmeye çalışma yoluyla siyasi açıdan gerçekleştirilir.

ÜÇÜNCÜ – REJİMİN HATALARI VE BOZULMAYA DEVAM ETMESİ NETİCESİNDE REHABİLİTASYON ÇABALARININ BAŞARISIZLIĞI

Belgenin üçüncü bölümünde rejimin erimesi ve bir çok alanda otoritesinin dağılması sebebiyle rehabilite etmek için yapılan uluslararası girişimlerin başarısız olduğu teyit edildi.

Askeri platformda, Rus mercilerinin çoğunluğu askeri sistemin dağılmış olduğunu idrak etmiştir. Rus askeri raporları rejimin tek başına yapmış olduğu operasyonlarda başarısız olduğunu teyit etmiştir. Öyleki cumhuriyet muhafızları, dördüncü tugay ve hava muhaberat askerleri Cobar ve Kerajat Abbasiyyin’de meydana gelen çatışmalarda (Mart 2017) ağır kayıplara uğramıştır, rejim güçlerinin Hizbullah güçleri ve Abu Fadl Al- Abbasi tugayı güçleriyle uğramış olduğu panik ve telaş durumu neticesinde bölgeye destek güçleri gönderilmiştir. Hama kırsalında muhalefetin saldırısının geri püskürtülmesinde rejim güçlerinin başarısızlığıyla aynı durum tekrar etmiştir.

Güvenlik platformunda, rejim Rus ve İranlı müttefiklerine daha bağımlı hale gelmiştir. Örneğin ; Tartus şehrinde rejime bağlı suç emniyet şubesi elemanlarının Hamim üssünde (16 Nisan 2018) Rus subaylarından yardım istemiş, Kremlinin beklediği üzere halkın elinde silahların çoğalması ve emniyetsizlik durumuna hızlıca müdahale etmeleri için onlara yalvarmışlardır. Raporlarda yaklaşık Al-Nemr güçleri milislerinden yaklaşık 200 milisin Tartus’ta emniyet şubesine saldırdığı ve belirlenemeyen sayıda ağır silahlar kullanıldığı yazıldı.

Ekonomik platformda da durum aynıdır, örneğin; Dünya bankası geçen Temmuz ayında ağır insan kaybına ve alt yapıda büyük yıkıma sebep olan altı yılı aşkın süredir savaştan dolayı Suriye’nin ekonomik kaybı 226 milyar Dolar civarında olduğu tahmininde bulundu.

Tüm bunların rejimin halkı koruma zayıflamasına açık bir etkisi olmuştur. Rejimin kontrolünde olan bölgelerde geçen Mayıs ayında daha önce benzeri görülmemiş kaos, güvenlik kaçağı ve rejime bağlı milislerce yine rejime bağlı bölgelerde yapılan ihlallere şahit olunmuştur. Özellikle içişleri bakanlığı sadece Şam’ın eteklerinde bulunan Jarmana’nın bir mahallesinde fuhuş , torbacılık ve uyuşturucu madde bağımlılığı suçlarından dolayı yaklaşık 900 kişinin yakalandığını açıkladı.

DÖRDÜNCÜ – NÜFUZ BÖLGELERİNİ PAYLAŞARAK “BEŞAR ESED DÜĞÜMÜNÜ” AŞMA GİRİŞİMLERİ

Belgenin dördüncü bölümünde Suriye topraklarında askeri üsler tesis etme yoluyla veya aktör devletlerin muvafakatler ve sözleşmeler yoluyla etki bölgelerini dağıtarak “Beşşar Esed Düğümünü” hızlıca aşma çalışmalarını ele alınmıştır

Birinci durumda (muvafakatler ve sözleşmeler yoluyla nüfuz bölgelerini dağıtmak), Uzman bir çok anlaşma ve muvafakatin yapıldığına işaret etmiştir . Bu kapsamda yapılan Amerika – Rus muvafakatının ilk çerçevesinde uluslararası uzlaşma ittifakı ve “ Suriye’nin yeniden imar edilmesi” projelerinin paylaşılması kapsamında kırılğan federal yapının tesisi açıklanmıştır. Şunları kapsamaktadır:

- Türk ve Rus askeri nüfuzuyla İdlip ve çevresinde “gerilimi düşürme” bölgeleri oluşturma
 - Orta kesimdeki vilayetlerin İran’ın otoritesinde olması
 - Kamışlı ve bazı Rakka bölgelerinde Kürtlere ait Özerk bir bölgenin oluşturulması
 - Dera’nın “Amerika ve uluslararası” askeri varlığıyla Ürdün’ün menfaatleri korunacak şekilde güneyde müstakil bir bölge olarak kalması.
- İkinci durumda (Suriye topraklarında askeri üsler tesis ederek etki bölgelerini ülkeler arasında dağıtmak). Belgede ülkelerin (Amerika, Rusya, İran) nüfuzunu genişletmesi ve tüm Suriye coğrafyasında yayılan askeri üslerle oraları kontrol altına almaları açıklandı.

BEŞİNCİ – REJİMİ DÜŞÜRMEK İÇİN ULUSAL STRATEJİ

Son olarak uzman belgede çıkarımını yapmış olduğu tavsiyelerden detaylı olarak bahsetmiştir. Muhalif güçlerin halkın taleplerini karşılamada diplomasi kanallarının zayıflamış olduğunu anlamaları gerektiğini belirtti. Başından beri bunun tıkalı bir yolda yürütüldü açıklı. Beşşar Esed meşruiyetini kaybetmesine yol açacak olan birleşmiş milletler kararlarının ve açıklamalarını kabul etmeyecektir. Güç kullanarak yerinden etme çabaları başarısız olmuşken gönüllü olarak istifa etmeyeceği gibi ilgili birleşmiş milletler kararlarının kabul ettiği geçiş dönemi adalet prensipleri kapsamında yargılanmayı da reddetmektedir.

Bu sebeple, devrim ve muhalif kuvvetleri muhalefet kurumlarına yasal sıfat kazandırmak için yedek bir plan oluşturmaya çalışmalıdır. Bunu şu prosedürler paketiyle gerçekleştirmelidirler: Temsil kavramına dayalı halk meşruiyeti oluşturmak, halk temsili meşruiyeti üzerinden Suriye’de kurtarılan bölgelerde egemenliği sağlamak ve bölgesel destekle tek taraflı icraatlarda bulunmak. Bunun yanında muhalif otoritenin kurtarılmış bölgelerdeki egemenliğinin, güvenlik ve işlevsel rolünün bölgesel sistemleruluslararası kurumlar ve birleşmiş milletler kurumları tarafından maksimum düzeyde tanınmasını gerçekleştirmek için çalışmak.

Bununla eş zamanlı olarak rejimin ve kurumlarının meşruiyetini düşürmek için şu üç platformda çaba harcanmalıdır: Rejimin meşruiyetini, hukuki ve yaptırım açısından etkinliğini düşürmek için basın ve diplomasi kampanyaları yürütmek, birleşmiş milletler, bölgesel ve uluslararası düzlemde rejimin meşruiyetini düşürmek için uluslararası mahkemelerde davalar açarak hukuk kampanyaları yürütmek, insan hakları ihlallerini bir araya toplayıp rejim ve sembolleri için uluslararası mahkemeler tesis etmek yoluyla insan hakları kampanyaları yürütmek.

Sonra belgede Beşşar Esed’in kaderinin müzakere masalarından saha planına taşıyan ve aşağıda en önemlileri belirtilmiş olan icraatlar ve gereçler silsilesini içeren strateji alanına işaret edilmiştir:

1. Şam’da merkezi geri kazanımı amaçlayan yeni saha kazanımları hazırlamak: Şöyle ki askeri politika kurtarılmış şehirlerin korunmasından operasyonları rejimin

güvenli bölgelerine itmek ye dönüştürmek, onun elinden Şam'ın ve ana şehirlerin tekeline olduğu iddiasını çekmek⁴.

2. Medya ve siyasi çalışmalarını rejime bağlı bölgelerde Suriyelilere yöneltmek, rejimin zayıflığı neticesinde güvenlik kaçağı görüntülerinden endişe duyan topluma güvence vermek
3. Aktif saha güçleri arasında ortak hedef bankası ve operasyonu odası kurmak: Görevi rejimin otoritesini zayıflatmak amacıyla rejimin güvenli bölgelerinde uygulanması gereken hedefleri belirlemek olacaktır.
4. Rejimin yürütmüş olduğu orduyu toplama ve sevk etme girişimlerini başarısız kılmak için hassas odakları ve bölgeleri hedefleyerek “ sessiz savaş” stratejisi oluşturmak
5. Sessiz operasyonlarla açık siyaseti karmak yoluyla ve müzakere girişimleriyle siyasi güçleri desteklemek
6. Bilgi elde etmeyi, hedef bankası katılımını, ortak operasyonların uygulanmasını ve rejimin komşu ülkelerin güvenliğini hedeflemesini engellemeyi garanti altına alıcı amaçlar doğrultusunda muhalif güçlerle işbirliği ilişkisi oluşturmak.

İKİNCİ EKSEN – KATILIMCILARIN MÜDAHALELERİ(GÖRÜŞ BİLDİRİMLERİ) VE YORUMLARI

Katılımcıların müdahalelerini üç ana başlık altında sınıflandırabiliriz: Birincisi; tüm boyutlarıyla “Beşar Esad Sorununun” tanımlanmasından bahseder, ikincisi; bu meselenin soruna dönüşme sebeplerini müzakere etmektedir, üçüncüsü; bu sorunun çözümü için yollarını araştırmaktadır.

BİRİNCİ – BEŞAR ESAD “ SORUNUNUN” TANIMI

Katılımcılar “ Başar Esad Sorunu” tanımına dair çeşitli görüşler ileriye sürdü: bazıları en büyük sorunu “güvenlik ve askeri sistem” sorunu olarak tanımlarken bazıları bölgesel sorunun bir parçası olarak tanımladı. Diğer geri kalan kesimde “ görev “ sorunu olarak algılayıp Beşar Esad'ın üstlenmiş olduğu görev ve rol ile ilişkilendirdi.

BEŞAR ESED'İN “GÖREVİ”:

Özgür Suriye ordusunun gruplarından birinin lideri “Beşar Esad Sorununun” işlevsel olduğunu vurguladı: Çeşitli etkin devletler ona bir görev biçmişlerdir ve kalması üzerinde anlaşmışlardır. Eğer Esad olmasaydı Suriye'de toplumsal yapı çökmez, Hizbullah müdahale etmez ve Amerikan askeri üsleri ortaya çıkmazdı.... Vs. Esad'ın kalması onun için kararlaştırılan rolü gerçekleştirilmesiyle ilgilidir.

Bu noktayı teyit olarak siyasi güçlerden birinin basın ofisi başkanı Beşar Esad'ın işlevsellik rolüne, yönetimde kalmasıyla bulunduğu katkıya işaret ederek bu konuda iki örnek verdi: Birincisi, devrimin başında İran'ın devrim güçlerine gönderdiği mektuptur; Eğer bizim için Tahran'dan Beyrut'a uzanan bir damarın bulunmasına

⁴ Sivillerin sivil hedeflerin askeri operasyonlarda tarafsızlığını öngören uluslararası insani hukuk kurallarına bağlı kalınmalıdır. Bu durum askeri operasyonların gücünü geri kazanmakla ilgili (3-4)'de gelen tavsiyelere riayet etmeyi zorunlu kılar.

izin verirseniz Esad'tan kurtulabiliriz. İkincisi, İsrail'in Ruslar üzerinden muhalefete mektubudur; önünüzde iki seçenek vardır, ya Suriye bölünür Esed kalır ve bir bölümünde hüküm sürer ya da Colan'dan vazgeçmeniz karşılığında gider. Her iki durumda da Beşar Esed'in kalmasına katkıda bulunan onun üstlenmiş olduğu roldür. – Doğruluğunu ve meşruiyetini dikkate almaksızın- onun yerini alabilecek bir alternatifi bulunursa devletler ondan vazgeçebilir.

“ BEŞAR ESED DÜĞÜMÜ” YEREL MİDİR YOKSA ULUSLARARASI SORUNUN BİR PARÇASI MIDIR?

Siyasi güçlerden birinin genel sekreteri “Esed sorunu” yerel midir yoksa bölgesel ve uluslararası sorunun bir parçası mıdır dedi. Etkin ve aktör devletler Arap baharından sonra şüana kadar düşen baskıcı güvenlik hükümetlerinin ve cumhuriyetlerinin yerini alacak yeni bir yönetim şekli üzerinde anlaşmaya varmadıklarını beyan ederek ikinci bir boyuta işaret etmiştir. Kıyas kabul edecek bir konumda olmamakla birlikte Tunus istisnası dışında Arap baharı devrimlerini yaşayan ülkelerin yönetim sistemi şeklinde henüz bir istikrara ulaşılmamış olmaması bunun delilidir.

Bu bağlamda Suriye meselesine ihtimam gösteren araştırmacılarından biri mekan boyutuyla “Şam merkezinde” rejimin kontrolü sağlayabildiğini ve kapsamlı askeri güvenlik sisteminin bulunması yönünden yapısal boyuta çekildiğini beyan etti. Bu ikisi sadece Şam'da değil Kahire ve Bağdat gibi bazı Arap başkentlerinde uygulanmaktadır. Tüm bunlar batı işgalinden kurtulduktan sonra bölgede hüküm süren baskıcı askeri cumhuriyetlere işaret etmektedir.

“ESED SORUNUNDA “ GÜVENLİK VE ASKERİ BOYUT:

Askeri gruplardan birinin siyaset ofisi müdürü devletlerin Beşar Esed'e tutunmasının ana sebebi onun emniyeti kontrol altına almadaki rolüdür. Esed'in olmaması bu ülkeler için büyük güvenlik sorununa sebep olacaktır.

Yine siyasi güçlerden birinin basın ofisi başkanı “sorunun” özünün aslında şahıs olarak Esed olmadığını, Esed'in güvenlik ve askeri isteminin bir parçası olarak kabul edildiğini ve bunları bir bütün olarak bakılması gerektiğini vurguda bulundu ve siyasi güçlerin liderlerinden birisi de bunu teyit etti.

“ESED SORUNUNUN “ BİLEŞENLERİ:

Suriye araştırmaları merkezlerinden birinin araştırmacısı Esed'in muhalefetten farklı olarak üç şeye dayandığını, bölgesel ve uluslararası güçlerce “işlevsel olarak” olarak kalmasının desteklendiğine, özellikle bunların “ devlet yapılarının kalıntılarını koruyup düşmelerine yol açmamamak ve bunun neticesinde Irak'ta olduğu gibi Suriye sınırlarını aşan problemler oluşturmayacak ,” siyasi geçişi istediklerini işaret etti. Bunlar:

- 1- **Merkezin kontrolü:** Başkente veya bazı ana şehirlerde kontrolü bölgesel ve uluslararası bazı güvenlik sistemlerinin menfaatlerinin kesiştiği (siyasi, idari, güvenlik)açısından önem arz edebilir.
- 2- **Güvenlik ve askeri birimlerin kalıntıları:** Geçen yedi yıl içerisinde rejime bağlı güvenlik ve askeri birimlerin yıkılmış olmasına , genel koordinatöre(

Beşar Esed) bağlı yerel bir milis forma dönüşmesine rağmen; bazı bölgesel ve uluslararası güçler bu birimlerin milis formundaki kalıntıları genel koordinatörüyle birlikte yıkılması durumunda büyük bir kaosa sebep olabileceği, bunun onları bölgelerinde iyice yerleşmesine ve felaket niteliğinde sonuçlara yol açacak büyük kaosa sebep olabileceği ve özellikle bu milislerden bazılarının mezhepçi bir inanca sahip olduğu görüşündedir. Bazı bölgesel ve uluslararası güçler herhangi bir geçiş döneminde askeri ve güvenlik birimleri yeniden yapılandırılana kadar bu milislerin hareketini genel bir düzenleyicisinin olması gerektiği görüşündedir.

- 3- **Teknokrat grupları:** Rejimin elinde devlet kurumlarının yönetiminde tecrübeli büyük bir memur ve teknokrat kitlesinin bulunurken muhalefetin elinde böyle bir grup bulunmamasıyla birlikte geçen yedi yıl içerisinde gerçek kurumlar oluşturamamış, ayrılan teknokrat kadroyu çekememiş ve tanzim edememiştir. Buna ek olarak resmi muhalefet şahsiyetlerinin ve liderlerinin çoğunluğu kültürel kökenden ve sivil toplum kurumlarından (yazarlar, gazeteciler, akademisyenler, aktivistler vs.) gelmektedir, devlet kurumlarının yönetiminde tecrübesiz demesek de çok az bir tecrübeye sahiptirler.

Araştırmacı şöyle devam etti: Esed rejiminin bu faktörlerinin etkileşiminin yanı sıra almış olduğu bölgesel ve uluslararası (Rusya ve İran) desteğine karşın muhalefetin oluşturmaya çalıştığı alternatifin zayıf kalması, müttefiklerinin bu konuda muhalefete yardım etme konusunda gevşek davranması, devlet gibi davranan terör ve türevleri; özetle tüm bunlar Suriye'nin denklem önceliklerinin sıralamasında Esed'in gitmesi yerine "terörle" mücadeleyi öncelikleştir. Tüm bu sebepler işlevsel rolü gereğince geçiş aşamasında geçici olarak Beşar Esed'in kalmasını teyit eden bölgesel ve uluslararası görüş ve seslerin çıkmasına sebep oldu; Yani icra edeceği görev gereğince geçiş aşamasında varlığı yokluğundan daha az zarara sebep olacaktır.

“ESED SORUNUNUN “ AŞILMASI TASAVVUR EDİLEMEZ:

Suriye sorununa önem veren araştırmacılardan biri Esed'in sadece geçiş döneminde kalması ve tam olarak siyasi geçiş tamamlandıktan sonra gitmesi yönündeki Beşar Esed "düşümünü" aşmak için öne sürülen uluslararası çözümlere tasavvur edilemez ve mantık dışı olduğuna vurguda bulundu. Herkes Beşar'ın köşe taşını oluşturduğu rejimin askeri ve güvenlik sisteminin yapısını bilmektedir, rejimden ancak o giderse kurtulabilir. Onun kalması rejimin kalması ve siyasi geçişin imkansız olduğu anlamına gelmektedir. Bir açıdan durum böyleyken diğer bir açıdan; eğer devletler Beşar Esed'i en zayıf durumundayken yerinden edemiyorsa konumu güçlendikten ve "meşruiyetini" geri kazandıktan sonra onu gitmeye nasıl zorlayabilecektir.

“ESED SORUNUNUN “ RİSKLERİ:

Ulusal koalisyonun ve yüksek müzakereler komitesinin bir üyesi halka basit bir işaret sunmak için Beşar Esed'in yönetimden gitmesi gerektiğine vurguda bulunarak şöyle bir açıklamada bulundu; Gerçek bir siyasi geçiş dönemi mümkündür ve Suriye için yeni bir kapı açılmıştır. Ancak Esed'in yönetimde kalması durumunda riskler ortaya çıkmaktadır. Birincisi, Suriye'nin tüm evlerine ve rejimin yönetimine bağlı bölgelere yayılmış tüm silahlar toplanamaz. İkincisi, Suriye'nin rejimin var olabilmesi için

bağlı olduğu ayrılamayacağı İran vesayeti altında kalması. Üçüncüsü, ulusal uzlaşının ve adaletin sağlanmasının imkansız olması ve bunun sonucunda çatışmanın sonsuza kadar devam etmesi. Dördüncüsü, Suriye'nin bölgesel bağlamda çevresiyle yeniden ilişkiler kuramayacağıdır.

İKİNCİ - BEŞAR ESED “SORUNUNUN” SEBEPLERİ:

Katılımcıların bir kesimi Beşar Esed'i “sorun” yapan sebepleri açıklamaya yoğunlaşırken diğer bir kesim de iç çatışmalar, siyasi ve askeri güçlerin parçalanması açısından devrim ve muhalefet güçlerinin kötüleşen durumuyla ilgili güçlerin kendilerinden kaynaklanan sebeplere işaret etti, diğer bir kesim de dış sebeplerden bahsetti. Bu sebeplerden en önemlisini “Suriye'nin dostları” isimli gurubun belirttiği üzere devrim ve muhalefet güçlerine meşruiyet verilmesinin önünde bölgesel ve uluslararası sorunların bulunmasıdır.

“BEŞAR ESED SORUNUNUN” ANA SEBEBİ DEVRİM GÜÇLERİNİN DURUMUNUN YOZLAŞMASIDIR (İÇ SEBEPLER):

Araştırma merkezlerinden birinin tanımına göre (Beşar Esed sorunu ve geçiş döneminde kalması devrim güçlerinin kendi elleriyle yapmış olduğu bir vakıa) olduğu konusundan tüm katılımcılar arasında neredeyse bir ittifak vardır. Ulusal Kürt meclisinin bir üyesi “sayısı 1000'e varan askeri gruplaşmanın ve iç çatışmanın bulunduğu bir ortamda nasıl zafer kazanılabilir!” dedi Suriye devrim ve muhalif kuvvetler ulusal koalisyonun sabık başkanı rejimin ve onu destekleyen devletlerin ister siyasi ister askeri olsun muhalefet mühendisliğindeki başarısına ve istediği yere çekmedeki başarısına vurguda bulundu. Askeri alanda rejimle uzlaş ve barış yapıldığına şahit olurken devrim güçlerinin arasında çatışmalar yaşıyoruz. Şaşırtıcı olan ateşkes ve uzlaşının bir grupla diğeri arasında başarısız olurken herhangi bir grupla rejim arasında başarılı olmasıdır. Bilakis gruplar arasında durum daha güçlü savaşa dönüşüyor, karşılıklı olarak birbirlerinin unsurlarını hapsediyor ve onlara işkence ediyorlar. Bu durum siyasi gerçeklikte de böyledir. Devrim ve muhalefetin sorunlarından biri olan bu durumda bir çözüme ulaşmadan askeri ve siyasi alan arasında süren çekişmeye şahit olmaya devam edeceğiz.

Bu bağlamda devrim grupları müsteşarı iç çatışmalara ve kendi aralarında husumetlere boğulan muhalefet platformlarının ve grupların çoğalmasının neticesinde iç devrim güçlerinin zayıflamasını politik sorun olarak gösterdi. “Golani'nin” projeleri ve Suriye demokratik güçleri gibi birleşme ve güç faktörlerine sahip olan diğer projelerin hesabıyla durum tesirini, etkinliğini ve verimliliğini kaybetmiştir.

Katılımcıların çoğu arasında “ Beşar Esed Sorunun” sorumluluğunu devrim güçlerinin üstlendiği konusunda ittifak bulunmasına rağmen katılımcılar arasında bu sorumluluğun büyük kesimin taşıyan merciler konusunda ihtilaf bulunmaktadır. Ulusal Kürt meclisi üyesi bu konuya bir kapı açtı; islami güçlerin bu sorumluluğun bir bölümün taşıdığını, zafer sarhoşluğu yaşadıklarını, gelen aşamada onların payına düşen devrime halkçılık vasfını kaybettirip “ sünni islam” kılıfı geçirerek Beşar Esed'in istediği şeyi gerçekleştirmek olacaktır, durum devrime hizmet etmemiştir,

uluslararası bir hizmette bulunmuştur, özellikle basın konuşması bu mecrada akmıştır, bu bir yönüdür, diğer bir yöndense islami akımlar Şam kırsalında ve İdlip’te olduğu gibi, kurtarmış olduğu bölgelerin yönetim ve idarelerinde benimsenecek bir örnek sunmamıştır, dedi.

Gruplardan birinin siyaset ofisi başkanına ek olarak siyasi güçlerden birinin basın ofisi başkanı en büyük sorumluluğun “İslami gruplara” yüklenmesi doğru bir durum değil, işlerin bu noktaya gelmesinde herkesin katkısı var cevabını verdi ve bunu kabul etme cesaretini göstermeliyiz, “İslami gruplar” Suriyelilerin yaşadığı gerçek vakianın yansımasıdır dedi. Gruplardan birinin genel başkan yardımcısı parçalanmanın ve çekişmenin “İslami gruplara” özel bir durum olmadığını, bilakis özgür Suriye ordusu, siyaset ve basın kurumları...vs. gibi farklı kesimlerdeki devrim ve muhalif gruplarında da durumun aynı olduğunu açıklayarak aynı şeye vurguda bulundu.

Askeri gruplar ve özgür Suriye müsteşarlarından biri buna itiraz etti ve şöyle açıklamada bulundu: “İslami gruplar” devrimin bu duruma gelmesinin doğrudan sebebidir, çünkü hainlik ve sınıflandırma politikasına ilk onlar girmiştir. Aynı şekilde Al- Nusra ve Daeş’in” ortaya çıkmasına da katkıda bulunmuşlardır. Suriye konusunda uzman bir araştırmacı bu noktada tüm devrim güçlerinin sorumluluğu olduğu konusunda birinci görüş sahipleriyle muvafık olmasına rağmen sorumluluğun en büyük bölümünün “İslami gruplarda” olduğunu, çünkü hatalarının çok büyük olduğunu ve etkisinin devrimin seyrini zayıflattığını beyan etti.

“BEŞAR ESED SORUNUNUN” SEBEPLERİNDEN BİRİ OLARAK BÖLGELSEL VE ULUSLARARASI POLİTİKALAR (DIŞ SEBEPLER):

Suriye meselesine ihtimam gösteren araştırmacılarından biri rejimin meşruiyetinin sağlanması meselesinde bölgesel ve uluslararası sorunların rol oynadığına ve devrim güçlerinin rejime alternatif bulmada yardımcı olmadığana işaret etti. Devrimin, kurumlarının ve güçlerinin yaşamış olduğu iç sorunların buna katkısı bir gerçektir. Ancak bu konuda bölgesel ve uluslararası politikaların rolünü de gözden kaçırmamamız gerekir. Suriye devriminin durumuyla Cezayir devrimi veya Vietnam devrimi gibi önceki bazı devrimleri karşılaştırdığımızda meşruiyet kazanması açısından yardımcı olan bölgesel ve uluslararası destekleri görülmektedir. Bu bağlamda Cenevre görüşmelerinin heyet başkanı ve koalisyon üyelerinden birisi Beşar Esed mevzusunun “soruna” dönüşmesinin sebeplerinden birisi “Suriye halkının dostları” ve Suriye devriminin zaferine kendi askeri ve siyasi dengesini oturtmak için “Amerikan vetosunun” olmasıdır. Geçen yedi yıl içinde halkın iradesi kırılmadı, kurban vermeye devam ettiler, ama bu halka karşı “dostları” olarak isimlendirilenler gevşediler ve görevlerini yerine getirmediler. Örneğin Cenevre beyanamesi ilk andan tartışmalıydı. Amerika birleşik devletleri siyasi geçişin gerçekleştirilmesi ve Beşar Esed’in gitmesi

konusundaki bakış açısını savunmamış, Rusya ve İran’ın müdahalesine kapı açmıştır, müdahaleleri şüana kadar devam etmiş, Ruslar ve İranlılar Beşar Esed’in konumunu güçlendirmişlerdir, “Suriye halkını dostlarının elinde politik çabalarla birlikte “esneklik ve işbirliğinin” gerekliliği nasihatları vermekten başka bir şey yapmadılar.

Ulusal koalisyonun sabık başkanı bölgede karşı devrim eksenin “Suriye’de çözüm için Rus yakınlaşmasına” dayanmaya başladığını, Suriye halkının 120 veya 11 grubundan başka dostu kalmadığını, bunların yani – dostların – kendi bünyelerinden kırılğan bir kardeşliğinin olduğunu, kurumlarında da Suriye devrimiyle ilişkileri bakımından parçalanmış olduklarına işaret etti.

Yukarıda anılan iki katılımcı “Suriye halkının dostları” pozisyonunda bu kırılğanlığının beklenen sonucu kesinlikle Suriye rejiminin avantajına da olan Suriye’de çözüm için Rus yakınlaşmasının uygulamasıdır.

“BEŞAR ESED SORUNUYLA” BAŞA ÇIKMA GENEL ARAÇ VE GEREÇLERİ:

Katılımcılardan görüş bildirenlerin çoğu sadece “ Esed sorununu” çözmeye bağlamında değil bilakis genel olarak devrimin için bünyesini takviye etme bağlamında devrim güçlerinin üzerinde yoğunlaşması ve elinde bulundurması gereken bazı araç ve gereçlere vurguda bulundular.

Ulusal koalisyonun sabık başkanı ideolojik ve dini bağlantılarının farklıları üzerinden alt kimliklerini besleyecek toplayıcı bir kimliğin oluşturmaya çalışmanın gerekli olduğunu beyan etti. Siyasi güçlerden birinin basın ofisi başkanı bunu teyit ederek Suriye’nin azınlıklar meselesi⁵, uluslararası anlaşmalar ...vs. gibi meselelerdeki belirsizliği giderecek bir yolu haritasını içeren açık ulusal bir projeye ihtiyaç duyduğuna işaret etti. Muhtemelen ulusal Kürt meclisi başkanı da bu konudan bahsetmişti. Devletin kimliğiyle ilgili meseleler Suriye halkının bileşenleri konusundaki anlaşmazlıklardan ötürü bir çoğunun cevap vermekten kaçındığı ve er geç Suriye halkının hürriyet ve saygınlık isteklerini karşılayan ulusal toplayıcı projeye cevap verilmesi gereken “zor soruları” teşkil etmekte olduğuna ve söz konusu projeye diyalog yoluyla ulaşılabileceğine işaret etti. Sivil toplum organizasyonun müdürü de buna buna muvafakat verdi ve ancak Suriye halkını temsil eden bir görüşü doğuracak tam bir diyaloga yönelerek uzlaşma sağlamaksızın toplantı ve istişare zihniyetinin devam etmesine itiraz etti. Bu bağlamda sivil toplum kuruluşlarından birinin genel sekreteri ve Suriyeli akademisyenlerden biri dar bir ajandadan uzak, nesnel ve milli olarak meselelerin tartışıldığı ve kafa karıştırıcı her şeyden uzak bir şekilde araştırma konusuna yoğunlaşmakla birlikte mevcut farklılık durumunun kabul gördüğü toplantıların yapılmasının mümkün olup olmadığını sorguladı ve onun bakış açısına göre eğer entelektüeller bunu yapmayı başarırsa ortaya atılan konuda⁶ da bir şey yapılması mümkündür⁶.

⁵ Azınlıklar konusunda doğu halklarının yapısının çeşitli çoğulculuğa sahip olduğu ve bu yüzden “azınlık” kavramının bu toplamlar için uygun olmadığı, esasen Avrupa kökenli “azınlık” ve “çoğunluk” terimleri çoğulcu yapıya sahip şark sistemine sonradan dahil edildiği, bu terimlerin kullanılmasının ırk ve dini temelde “azınlıklar” ile “çoğunlukta olanlar” arasında toplumsal çatışmaların çıkmasına sebep olacağı ve bir çok müfredat kapsamında da öğretildiği gibi “ nüfus grupları” ve “çeşitliliğin yönetimi” terimlerinin kullanılması daha doğru olacağı yorumunda bulundu.

⁶ Katılımcı “Beşar Esed Düğümü” hakkındaki seminerin konusuna işaret etti: Mevcut gelişmeler ve rejimi çökertme imkanlarının artmasına etkisi”, Mevcut ihtilaf durumunu kabul edip tarafları kargaşaya veya olumsuz araçlara yönelmesine kışkırtmaktan uzak konuya yoğunlaşılabilir mi? diye sorguladı. Eğer entelektüeller bunu yapabilirse bu sorunla başa çıkmak için bir çok şeyi yapabilir. Aksi takdirde imkansızdır dedi.

Ulusal koalisyonun bir üyesi bazılarının Suriye kimliğinin araştırılması veya oluşturulması gerekliliğine dair konuşmalara hayret ettiğini belirtti ve “gerçekten Suriyelileri bir araya getirecek bir şey yok mu? ve durum böyleyken tüm ofislerde neden Suriye haritası bulunmaktadır?” diye sordu. Geçek bir ulusal kimliğin bulunduğunu, rejimin kendini azınlıkların hamisi gibi göstermek için bu kimliği yok etmeye çalıştığını, devrim güçlerinin bu konudaki eksikliklerini kabul ederek bu kimliği canlandırmaya çalışması gerektiğini söyledi.

Başka bir düzlemde askeri gruplardan birinin genel başkanının yardımcısı devrimde esnasında yetiştirilen ve devrime tasallut edip pusulasını tahrip eden “devrim hırsızlarını” önlemek için gerekli tüm tedbirlerin alınması gerektiğini söyledi. Strateji uzmanı sunumu esnasında Muhalif güçlerin gelen aşamada Suriye halkının uğrunda çok şey verilen haklarını almalarına engel olmaya çalışanların yolunu kesmek için stratejik kararlar alma konusunda plan ve ittifakla yapması gerektiğine işaret etti.

Bilim enstitülerinden birinin başkanı Suriyelilerin haklarını savunma ve devrim hedeflerini koruma ...vs yaftası altında “politika dükkanlarının” açılmasına engel olmak için uygun prosedürlerin önemine işaret etti. Çünkü bu durum bizi siyasi bir kaosa sokacaktır rejimin meşruiyetine alternatif meşruiyet bulma çabalarını tahrip edecektir, dedi.

Gruplardan birinin siyaset ofisinin başkanı doğru bilgiler üzerine konumlar ve görüşler bina edilmesi gerektiğini; çünkü devrimin yaşamış olduğu problemlerden biri doğru analiz ve düşüncelere dayalı kararları oluşturmanın yanı sıra bilgi eksikliğinin olduğunu beyan etti. Bu bağlamda bilim enstitülerinden birinin başkanı “pozitif yapı” yönündeki yani yıkım ve kaos zihniyetiyle düşünmek yerine düzenlenmiş kurum ve alternatifleri bulma düşüncesi yönündeki çalışmalarının önemine vurguda bulundu ve bakış açısına göre iki esasa ihtiyaç duyulduğunu bunların da: bilgi ,yani doğru bilgiyi elde etme ve düşünce, yani bilgiyi faydalı hale getirip doğru bir yolda ilerlemek için fikirler sunmak olduğunu belirtti.

Siyasi güçlerden birinin basın ofisi başkanı Suriye kararını alabilmesi için birlik sağlanmasına ihtiyaç duyulduğuna vurguda bulundu. Çünkü bu devrimin geçmişte yaşamış olduğu en bariz sorunlardandır , bölgesel ve uluslararası müdahalelerin baskısı altında iç kararın almakta da eksikliği hala hissedilmektedir⁷. Bu bağlamda Suriye meselesinde uzman araştırmacılardan birisi “devrimci köklerle” hareket edilmesine vurguda bulundu. Çünkü azınlıkların, bölgelerin, grupların... vs. mağduriyeti, ister devlet için olsun ister azınlıklar için ister gruplar isterse de başka bir şey için olsun bu mağduriyetler üzerine bina edilen güzellemeler devrimin lehine olmakla birlikte alayhinedir. Devrimin kurbanı ne kadar olursa olsun pazarlığa açık olmayan sabit bir prensibe sahiptir, o da Beşar Esed rejimini düşürmek ve çoğunlukçu milli demokratik bir projeyi kurmaktır. Tüm görüşmeler, ıslahlar ve sağlamalar bu prensibin ekseninde olmalıdır.

⁷ Katılımcı fikrine delil olarak devrim ve muhalif güçlerini 2. Riyad konferansını yapmaya davet etti. Eğer bu konferanstan önce Suriye ulusal muhalefetinin bir konferansı veya formu yoksa bu konferansta devrimin ilke ve düşüncelerini belirten yeni ulusal devrim belgesi yayınlanır. Bu durumu aktör devletlerin benimseyeceği yeni bir düzleme götürecektir.

“BEŞAR ESED SORUNUYLA” BAŞA ÇIKMA ÖZEL ARAÇ VE GEREÇLERİ:

Bu sorunla başa çıkma çözümlerine dair yapılan konuşma çerçevesinde görüş bildirenlerden bazıları Esed’in geçiş aşamasında yönetimde kalması seçeneğinin zorunlu olduğunu, özellikle de bu seçenek bu formu kabul etmesi için muhalefete uluslararası ve bölgesel baskı eğilimine dönüşürse, dedi. Zorunlu olması durumunda bu seçeneğin kullanılmasına dair nasihatlar grubundan ibaret görüşler belirtildi. Suriye araştırmaları merkezlerinden birinin araştırmacısı Suriye muhalefet ve devrim güçlerinin geçiş döneminde Esed’in olmasının zorunlu olması durumunda ertelenmesi mümkün olmayan siyasi manevra için yan alanlar oluşturacak ve muhalefet bölgesel ve uluslararası destek olarak alabileceği dosyalara yoğunlaşması gerektirdiğine işaret etti. Örneğin:

- 1- Yabancı milisleri dağıtmak/parçalamak ve belirlenen zaman cetveline göre Suriye dışına çıkartmak; Bu dosyaya Suriye’de İran nüfuzunu kuşatmak isteyen bazı büyük güçlerin desteğine ek olarak (Haliç Türkiye, Ürdün) menfaatlerinin kesişmesine göre bölgesel ve uluslararası güçlerden büyük bir destek alınabilir.
- 2- Muhaliflerin mustakbel gelişim alanlarını teminat altına almak ve barışçıl görünümü yeniden etkinleştirmek için sığınmacıların bölgelerine güvenli dönüşü. Yine bu dosyaya Suriyeli sığınmacıları misafir eden çeşitli devletler destek verecektir. Dönüşlerini ve bu bölgelerde yeniden hizmetlerin verilmesini garanti altına almak amacıyla bölgelerde teminat sağlanması ve zorunlu askerliği önlemek de dahil olmak üzere çeşitli mekanizmalar takip edilir.
- 3- Yerel meclislerin yerleştirilmesi ve yetkilerinin genişletilmesi, bölgelerinde kurumların yeniden etkinleştirilmesi, bu meclislerin idaresi altında memurların kurumlarına yeniden dönmesi, bu kurumlara hükmetmeden devletin işletim maliyetlerini üstlenmesi.
- 4- Tutukluları çıkarmak ve hapisleri temizlemek,
- 5- Sağlıklı şartlarda gerçek bir anayasa hazırlanana kadar anayasal nitelikte ilkeler sunmak
- 6- Suriye’de emniyet ve askeri birimlerin yeniden yapılandırılmasına katkıda bulunmak
- 7- Parlamento seçimlerine uluslararası gözlem sağlamak
- 8- Geçiş dönemi sonrasında Esed’in aday olmayacağına dair teminatlar almak, muhalefet bu noktada yeniden imar dosyalarına destek vermek isteyen ancak Esed’in var olması durumunda bu desteği vermesi mümkün olmayan bazı bölgesel ve uluslararası güçlerin desteğini alabilir⁸.

Araştırmacı Suriye muhalefetinin önceki tavsiyeler veya muhalefetin muhtemel senaryoya göre hareket etmesi için ek alanlar sağlayan diğer alternatifleri oluşturma yoluyla geçiş döneminde Esed’in kalması da dahil olmak üzere çeşitli olası önermeler için senaryolara sahip olmalıdır, dedi. Ve şöyle devam etti ;ğer muhalefetin Beşar Esed’in kalması konusunu reddetmekle yetinmekten başka yeni bir vizyonu olmazsa

⁸ Araştırmacı geçiş dönemi sonrasında Esed’in uluslararası toplum ve Moskova üzerinde büyük bir siyasi yük oluşturacağı; Suriye’de “ istikrarı ve toplum güvenliğini” gerçekleştirmeye çalışacağı uzun bir sürece gireceğini ve enerji yatırımlarını isteyenlerin uzun vadede Esed’in sağlayamayacağı yerel güvenlik ve istikrara ihtiyaç duyacağına işaret etti.

şu senaryolardan biriyle karşılaşabilir: Ya Halep’te olduğu gibi Rus askeri çözümü yada muhalefet bağlı alternatif şahsiyetlere dayanılarak geleneksel muhalefeti aşan siyasi çözümün gerçekleştirilmesi.

Bir önceki araştırmacının “geçiş döneminde Beşar Esed’in reddedilmesi durumunda muhaliflerin dikkate alınmayacağına dair görüş ve uyarısının aksine Suriye meselesine ihtimam gösteren diğer bir araştırmacı muhalefetin Esed’in kaldığı siyasi çözümden çıkması durumunda kesinlikle bir sorun olmayacağını, ulusal tek hükümet veya benzeri bir yolla “şekilsel siyasi geçişi” gerçekleştirebilir; çünkü böyle bir çözümü kabul etmenin riskleri çok büyük olacaktır dedi. Muhtemelen bu risklerin en önemlisi de grupların ve tabanlarının bu konuda ikna edilmesinin imkansız olmasıdır. Böyle bir durumda rejimin ve liderinin meşruiyetini sabitlemekle birlikte devrim güçleri kendisini yaş kuru demeden her şeyi üstlenmek zorunda kalacağı iç çatışma durumuna sokacaktır. Bunun için - araştırmacı konuşmasına

devam ediyor -mevcut durumda “taksim” uygulaması daha iyi olur: Hamas’ın İsrail’in meşruiyetini tanınamakla birlikte İsrail ile ateşkes yapması durumuna benzer bir durumda, Beşar Esed’in kalacağı ve meşruiyetini sağlayacağı her hangi bir siyasi çözümü reddetmekle birlikte ateşkes stratejisine dayanmak.

Başka bir düzlemde, siyasi güçlerden birinin basın ofisi başkanı devrim güçlerinin özellikle rejimin kontrolünde olan ateşkes bölgelerinde “istikrar sağlanmaması” stratejisini benimsemesi gerektiğini, rejimin ve Rus müttefiklerinin buralarda sükûneti tesis edip istikrar bulmaya çalışacağını, yani yeni aşamada devrimin bitirileceğini, askeri hafifletme yoluyla aşamalı olarak devrimi sona erdirmek ve sonra mevcut bir vakıa olarak Esed zorunlu kılacak ülkelerin devreye gireceğine dair görüş bildirdi.

“BEŞAR ESED SORUNUNUN” ÇÖZÜMÜ:

Katılımcıların “Beşar Esed Sorunuyla” başa çıkma konusundaki tavsiyelerinin yanında bu sorunun çözümü için bazı araç ve gereçlere yoğunlaşmaya işaret edilmiştir.

İşaret edilen gereçlerden birincisi “hak ve hukuk dosyasıdır”. Araştırma merkezlerinden birinin araştırmacısı ile devrim gruplarının müsteşarı Esed’in uluslararası ve dünya kamuoyunda bir düzleme oturtulmasının ve pazarlanmasını önündeki engellerden en önemlisi hukuk dosyası, savaş suçları ve insanlığa karşı işlenmiş suçlar olduğunu, bu suçların zaman aşımına uğramadığını, öyle ki bazı Avrupa ülkeleri Şam’da yeniden Büyükelçiliklerini açmayı ciddi ciddi düşündüklerini, ancak rejimin insanlığa karşı işlenmiş olduğu suçlardan ve savaş suçlarından oluşan büyük paketin buna engel olduğunu söyledi. Bu birinci yönüdür. İkinci yönü ise hakkında suç kayıtları bulunan Esed kontrolüne bağlı bölgelerde özellikle de bazı devletlerin terör örgütleri listesinde yer alan “Hizbullah’ın” kontrolünde olan bölgelerde yeniden imar dosyasını finans etmek bazı Avrupa devletleri için zor bir şeydir.

Yine ulusal Kürt meclisi üyesi yönetimin merkezini ve otoritesini temsil eden “Beşar düğümü” olarak kabul edilen başkente yoğunlaşmaya davet ediyor. – Onun

görüşüne göre - yönetim ve servetin dağıtılması, Şam'a hasredilmemesini müstakbel devlet şekli araştırması gerektirmektedir.⁹

Sözlerine devam ederken mevcut durumun meşruiyetinden, halk meşruiyetinden, nasıl etkinleştirileceğinden bahsetti ve şu vurguda bulundu: vakıa topraklarında bulunması meşruiyet için yeterli değildir, bilakis üzerine bina edilebilecek birkaç unsurun sağlanması gerekir. Bunlar:

- 1- Uluslararası ve bölgesel meşruiyetle bağ kurulması.¹⁰
- 2- Meşruiyet sahibinin bulunduğu coğrafi emelleri karşılayan bir siyasi projesinin olması
- 3- Siyasi proje sahibinin güvenilir olması, suçlu, çete veya benzeri bir durumda olmaması

4- Topraklarda meşruiyeti uygulayacak hem hukuki hem esnek hem de güçlü olan geçerli kanun olması.

Siyasi kuvvetlerden birinin lider üyesi bütün her şeyin Beşar Esed'in gitmesine bağlanmamasını istedi. Öyle ki bu gerçekleşirse tüm problemler çözülür. Devrimin taleplerine genel bir sistem olarak tutunmak gerekir, Beşar Esed'in gitmesi de bunun bir parçası sayılır. Eğer bu sistem gerçekleşmezse durum tehlikeli olacaktır; yavaş yavaş devrimin oluşturanlarından vazgeçmez zorunda kalabiliriz. Durum sonunda sadece şahıs olarak Beşar Esed ile sınırlı kalır ve bu durum rejimin müttefiklerinin yeniden rejimi üretmesini sağlayacaktır.

ÜÇÜNCÜ EKSEN - STRATEJİ UZMANININ KATILIMCILARIN MÜDAHALELERİNE YORUMU:

Katılımcıların müdahalelerini dinledikten sonra Strategy Watch (stratejik izleme)'den ve bazı fikirleri açıklama konumu değerlendirme belgesinin sahibi strateji uzmanı nihai yorumunda bulundu, bazı soruların üzerinde de yoğunlaşırken bazılarını da cevap verdi.

BİRİNCİ – “ BEŞAR ESED SORUNUNU” TANIMLA PROBLEMİNİ DAİR YORUM:

Strateji uzmanı yorumunun başında Beşar “ sorunu” onun şahsıyla sınırlı değildir, devrim güçlerinin davranışları da onu sorun kılmıştır. Bu sorun kimlikle, yönetimle başkentle ve bölgelerle ilişkili olması fark etmeksizin tüm kavramlarıyla birlikte eksen ve merkezle bağlantılıdır. Askeri ve siyasi güçlerin birleştirilmesiyle,

⁹ Daha önce toplayıcı kimlik, gelecekteki devlet şekli, genel mekanizmalar ve gereçlere dair ulusal diyalog hakkında yapılan tartışmalara işaret etmiştik.

Bu raporun 11-12. Sayfalarına bakınız.

¹⁰ Katılımcı Suriye'de mevcut durumun meşruiyetinden örnekler verdi. Mevcut durumun meşruiyetinden istifade eden üç mercie işaret etti: Daeş , Al Nusra, PYD. Son olarak genel seçimleri yaparak halk meşruiyeti kazandırmaya çalıştılar, ancak bu merciler meşruiyetlerini bölgesel veya uluslararası meşruiyetiyle birleştirmediklerinden durum bir değer kazanmamıştır, dedi. Şu örneği buna delil olarak gösterebiliriz; geçen yıl PYD genel lise sınavı yaptı ve başarılı olanlara diploma verdi, ancak rejim bu diplomaları tanımadı. Bu durum binlerce aileyi çocuklarının eğitim için göç etmeye zorladı. Bu durumun aksine Kıbrıs Türkiye vasıtasıyla bölgesel meşruiyete sahiptir ve Türkiye vasıtasıyla işlerini kolaylaştırabilmektedir.

merkezin bölgelerle ilişkisini iyileştirmesiyle veya ana kimlik ve benzeri meselelere karşın alt kimlik ve azınlıklar sorunlarıyla ilgili olması fark etmeksizin Temel “Beşar Esed Sorunu” sınır ve hudutlarda jeopolitik açıdan muhalefetin pozisyon oluşturmada başarısız olması ve merkeze terk etmesidir.

Sözlerinin devamında uzman devrim ve muhalefet kuvvetleri çok taraflı bu çatışmada iyi bir pozisyon geliştiremediğini açıklayarak (Game theory) teorisine işaret etmişti. Öyle ki tüm kavramlarıyla ekseni terk etti ve toplumun kenarında, ülkenin kenarında ve siyasi diplomasinin kenarında kalmayı seçti.

İKİNCİ – “BEŞAR ESED SORUNUNUN” SEBEPLERİ KONUSUNDA YORUM:

“Beşar Esed Sorununa” katkıda bulunan iç ve dış sebeplere vurguda bulundu.

Parçalanma ve bölünme durumunun sadece askeri güçlerin sorunu olmadığına, bilakis siyasi alanda daha acı verici şiddette olduğuna ve devrim boyunca çirkin bir şekilde “siyasi suikastın” uygulandığına işaret etti.

Varılan durumda çeşitli muhalif ve devrim güçlerinin mesuliyet taşıdığına işaret edilmesine rağmen belgenin detaylı tavsiyeler sunmaya yoğunlaştığına işaret etti; coğrafi kapsamın yükünden bahsedildi, meşgüliyet kavramı ve güç teorilerinden konuşuldu, bunlardan potansiyel ve yedek güç detaylıca konuşuldu, meşruiyet ve meşrulaştırma kavramlarına işaret edildi, proaktif güvenlik ve temas noktalarının yönetimi kavramı açıklandı. Başkalarının hatalarını araştırmaya ve mesuliyeti dağıtmaya dalmadan tartışmanın bu gibi kavramları geliştirmek ve gelecek aşamada uygulamasıyla sınırlı olması temenni edilerek zamanın suçlama zamanı olmadığı ifade edildi. Gücü ve liderliği başka taraflara kaptırdığımızı şu zor durumda çözüm aramamız gerekmektedir.

Ama harici düzlemde istisnasız olarak tüm ülkelerin “Beşar Esed sorununa” katkıda bulunduğu ve kendi menfaatlerini gerçekleştirmek için bu durumu kullanmaya çalıştıkları konusunda muvafakat sağlandı.

ÜÇÜNCÜ - “BEŞAR ESED SORUNUNUN” ÇÖZÜMÜ KONUSUNDA YORUM:

“Beşar Esed Sorununun” çözümü konusunda strateji uzmanı bir çok yorumda bulundu ki katılımcıların müdahaleleri de çoğunlukla bu kapsamdaydı. Devrim hırsızlarıyla başa çıkma meselesindeki yorumunda; bu konuda ilk gevşek davrananın askeri gruplar olduğunu, bazılarının Rakka’yı kolay bir lokma olarak Daeş’e teslim ettiğini, bazılarının da İdlib’i kolay bir lokma olarak Al Nusra’ya teslim ettiğini, bunun kapıyı “devrim hırsızlarına” sonuna kadar açtığını ve “sahte, vehmi fetvalar ve çocukça içtihatlar” ile onlara fırsat hazırlanmış olduğunu ifade etti.

Ted Gurr “İnsanlar Neden Ayaklanır” isimli kitabında tüm devrimlerin üç aşamadan geçtiği görüşündedir:

- 1- Yönetim idare etmede aciz kaldığı yaşam, ekonomi ve güvenlik durumlarının kötüleşmesinden doğan koordinasyonsuz şiddetli halk hoşnutsuzluğu aşaması.
- 2- Halk güçlerinin örgütlü devrimci harekete katılma çabaları, çeşitli yönlerdeki hoşnutsuzlukların genel menfaati gerçekleştirmek için disiplinli bir sisteme dönüşmesi.

- 3- Devrimin askeri ve siyasi yapısının rejimle denk seviyeye getirilmesi, sonra devletin esaslarını yıkmak, kurumlarını bölmek , yönetim ve idareyi yürütebilecek alternatif kurumlar oluşturmak için aşamalı olarak rejimi alt etmesi.

Bu veriler ışığında devrimin fiili zaferinin rejimi düşürmekten ibaret olduğunu söyleyemeyiz. Bilakis devrim gücü iç inisiyatifi ele alabilecek kurumsal alternatif sağlayan, becerikli ve profesyonel bir şekilde bölgesel güçlerle muamele yürütecek siyasi sistem oluşturmakta kendini gösterir.

Uluslararası muvafakatlerle birlikte yüremenin ve onların karşısında durmamamın önemi beyan etti. Bunu teyiden kendisini uluslararası gelişmelerin analizinde “ yeni gerçekçilik” okulunda sınıflandırıyor, onları tanımayı ve onları çığnememeyi tavsiye ediyor ki bu prensiplerden vazgeçmek anlamına gelmiyor, onun görüşüne göre devrim durumunda olduğu gibi bunları oturtmak ve bunlara bağlı kalmak gerekiyor. Örneğin; Çoğunun gevşek davrandığı terör kavramıyla birlikte yürümenin ve ulusal menfaatleri gerçekleştirmek için kullanılması gerekiyor. Güvenlik ve taksim meseleleri de böyledir; taksim kabul edilemez örneğin başarısız bir projedir, ancak bu eğer bir vakıa haline geldiyse onunla yürünemeyeceği anlamına gelmez. “ Yeni gerçekçilik” ve siyasi işbirliğiyle bağlantılı kapsamda uzman siyasi uygulama esnasında gereçlerini önemine işaret etti ve devrim güçlerinin ”beyannamenin yayınlanmasına” dair rızasının olmadığını beyan etmede ısrar ederken hata yaptığını açıkladı. İstenmeyen bir politikayla başa çıkmaya dair birkaç bilimsel strateji bulunmaktadır, bunların en önemlisi “ bir pozisyon almama politikasıdır”, diğeri ise beyanda bulunmak veya reddetmektir.

Yine uluslararası hukuk sanatlarından bir sanat olarak meşruiyet ve “ meşrulaştırma” meselesine ve uygulamalarına yoğunlaştı ve devrimin gerektiği şekilde bu boyutu kullanmadığını, bu konuda yetersiz kaldığını¹¹ beyan etti, bunu devrimin zafere ulaşmasının üç esasından bir olarak görerek bunun geniş çerçevede uygulanmasını istedi.

Beşar Esed sorunuyla uğraşmak için kullanılması ve üzerinde yoğunlaşılması gereken bazı araç ve gereçlere vurguda bulundu. Bunlar:

1. Hukuk dosyası: Devrimin sahip olduğu en önemli güç noktalarından sayılır. Eğer merkezi bir çalışmayla kullanılırsa “ Beşar Esed sorunda” çok başarı sağlanabilir. Ancak – maalesef - devrim ve muhalefet kuvvetleri bunun acı verici bir şekilde ihmal etti.
2. Doğru bilgilerin üzerine analizler ve pozisyonlar bina edilmesi gerekir.
3. Devrim ve muhalefet güçlerinin resmi devrim hitabı sunması, kışkırtıcı hitaptan uzak ve doğru şekliyle halka nakledilmesi.
4. Başkalarının amaçlarını gerçekleştirmek için kullanacakları araçlar olmaktan çıkmamız ve “büyüklerle oyun” alanına geçmemiz sağlamak için analiz ve

¹¹ Uzman devletin terör örgütü olarak kabul etti, “ meşruiyet ve meşrulaştırma “ uygulamalarını kullanarak devlet ve yönetimin bir parçası olan “ Irak dava partisi” örneğine işaret etti.

araştırmaları politikaları çevreleyen düzenleyici kurumun benimsediği bir çalışma programına dönüştürülmelidir.¹²

Araştırmacı görüşünü beyan ettikten sonra yeni araştırmacılardan birinin de ifade ettiği üzere “ davamın adaletinden emin olduğum müddetçe iyi niyetimi ispat etmek zorunda değilim” ibaresiyle ve müzakere toplantılarında bu ilkenin muhafaza edilmesi temennisiyle sözlerini tamamladı.

¹² Bunu gerçekleştirmek için uzmanın temennilerine işaret etmek isteriz. Ancak bu gibi araştırmalarını/etütlerini uygulamak hareket etmesini sağlayacağı her hangi bir kuruma bağlı olmadığını belirtti.